

A kiengesztelődés gyümölcse

PANNONHALMA 1000 ÉVE

Ruff János beszélget Várszegi Asztrik pannonhalmi főapáttal

Grigorij örmény püspökkel

Pannonhalma neve korábban sem volt ismeretlen honfitársaink előtt, ám napjainkban sokkal többet lehet hallani, olvasni róla, mint régebben. Mi ennek az oka?

Az egyik az, hogy Pannonhalma, Szent Márton monostora, az idei esztendőben ünnepli alapításának milleniumát. A milleniumi előkészület építészetben, művészetben, az épületegyüttes föltárásában, iskolaügyben és számos más területen is magára vonta a figyelmet. A másik, hogy a visszanyert szabadság révén könnyebben építjük hazai és nemzetközi kapcsolatainkat, jó a sajtónk, személy szerint nekem is, így tevékenységünk nagyobb publicitást kap.

Pannonhalmát a magyar államiség első centenáriumán alapították, ezredévi méretekben mérve a magyar államiséggel egyidős. Milyen szerepet vállalt a Szent Benedek rend az itt töltött 1000 év alatt?

Közösségünk 1000 évvel ezelőtt, és most is Krisztus evangéliumának elkötelezettje. Az evangélium csodálatos lehetőséget, távlatot tár föl az ember számára. Az életnek egy olyan minőségét, amelyet ha valaki megélt egyben modellt is tud teremteni embertársai számára. Az evangéliumban fölvilágító, fölmutató, vagy fölmutatandó élet-alternatíva mindig kisugárzik, és ez a kisugárzás, ez a továbbadás, a kultúra, a nyelv, az emberi érintkezések csatornáin valósul meg. Ez a közösség ezer év óta folyamatosan, bár mindig változó módon, de egyfajta emberi életminőség, a keresztény hit és a magyar kultúra szolgálatában állt, s talán ma ugyanez a mondani-valója, s ugyanezt a megfogalmazási módot, ugyanezt a kifejezési formát keresi, hogy elmondhassa, megélhesse, továbbadhassa e nemzet számára.

Az 1000 éves évfordulóra készülve nagyméretű rekonstrukciós munkák folytak az apátságban. E munkák során olyan, már senki által nem ismert épületrészek kerültek elő, amelyek teljesen új fényt vetnek a régi korok építészetének itteni történetére. Hallhatnánk-e erről valamit?

Ill. Shenodua kopt pápával

Nemzedékünk boldognak mondhatja magát abból a szempontból is, hogy ezt a milleniumi esztendőt előkészíthette, és hogy ennek során minden eddigi állítást, írást revidálhatott, ellenőrizhetett. S ellenőriznie is kellett, hiszen hozzá kellett nyúlni a falakhoz, alapokhoz, hogy az adott épületrész felújítható legyen. A munka mindig régészeti feltárással kezdődött, s ez a régészeti feltárás valóban egyfajta kulturcsodát tárt a szemünk elé. Minden eddigi ismeretünket meghaladja az a tapasztalat és látásmód, ahogy most már Pannonhalma fejlődését, építészettörténetét látjuk. Mit jelent ez? Feltételezésünk szerint, s most bizonyítani is tudjuk, van egy csodálatos kőtemplomunk a XI. századból, amelyből megmaradt a nyugati apszis. Azt gondoltuk, hogy az 1137-es, ún. Dávid apát féle templomból semmi emlékünknél sincsen. Ma már láthatjuk, hogy a templom két oldalsó fala, a déli és az északi fal 1137-ből való, egy csodálatos kapuzat is napfényre került a sekrestyében, sőt ugyanezen sekrestyében találtunk egy falfelületet február 16-án, amelyen XII. századi vagy még korábbi (tudom nehéz ezt pontosan megmondani, majd a régészek datálják) görög nyelvű felirat került elő. A kekregő fala alatt - soha nem gondoltuk volna, hogy Pannonhalmán középkori falfestmény van -, egy csodálatos molta santo képet találtunk, amelyhez hasonló, ha igaz, Keszthelyen volna a templomban, s Csetneken, a Fölvidéken, s itáliai illetve német minták alapján készült. Ezek az apró kis maradványok mutatják meg azt, hogy mi a középkor során Európa szerves része voltunk. Itt van a Porta spetiosa, bazilikánk XIII. századi díszkapuja. Bizonyítható, hogy a Reims-i építőiskola mestermunkája. Líbal professzor úr, aki a Világörökség listára kerülésünk véleményezését készítette, ujjongott, hogy burgundiai kora gótika van Magyarországon! Ez is unikális, tehát egyedi és ugyanakkor valahol az európai fejlődésnek, az európai művészettörténetnek része, és sorolhatnánk tovább. Mert a feltárások során a kolostornak egy-egy szép részlete, egy-egy faragott kőve elő-előkerült. Most már azt is tudjuk, hogy az egész templom festve volt, s az eddigi tudásunkat, ismereteinket felül kell vizsgálnunk, s éppen e revízió so-

Szabó Géza ortodox diakónussal

rán erősödik meg bennünk az a felismerés, hogy a templom és környezete szerves egységet alkot immár 1 000 éve.

Ezeket az új felismeréseket átélni minden bizonnyal egészen különös érzés. Talán még az alkalmasszerűen idelátogató is megérez belőle valamit, például az épületben kifejeződő kontinuitást. Hogyan lehetne azt érzékelteni, hogy ez a kontinuitás nemcsak az épületben, hanem az emberekben s a Rend szellemiségében is megvan?

Ezek a falak nagyon fontosak, s valóban bizonyos kontinuitást, folytonosságot hordoznak a történelemből. De van ettől egy fontosabb kontinuitás, amit Szent Pál szavával így mondhatunk: Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké. Az isteni kultuszból, az istentiszteletből, az istendícséretből, amelyet egy szerzetes élethivatásának tekint, mindig egyfajta cultura humana, emberi kultúra fakad. Valami nemesebb, valami, ami mindig meghaladja azt, ami iránt az ember vágyódik, sőt nemcsak ami iránt vágyódik, hanem amit meg tud valósítani. Ez adja a kontinuitást, hogy ma ugyanezeket az eszményeket próbáljuk megvalósítani. Ebben semmi változás nem történt.

Pannonhalmára látogatva valószínűleg mindenkit megérint a *genius loci*, a hely szelleme. Talán akkor is, ha az apátság múltjáról nem is tud semmit. Gondolom, még mélyebb az élmény, ha van valami fogalmunk a Pannonhalmi Szent Benedek Rend történetéről. Főapát úr történész. Kérem, foglalja össze röviden az ezer esztendő történetét.

Egyidőben alakulnak állammá Lengyelország, Csehország és Magyarország. Az államá alakulással párhuzamosan történik meg ezeknek a népeknek a megtérítése, a nyugati kereszténységhez való csatolása is. Ennek az apostola Kelet-Közép Európában prágai Szent Adalbert püspök és vértanú. Ő számos alkalommal megteszi az utat Prága és Róma között. Bencés szerzetes, Prága érseke és tanítványi körével 993-ban megalapítja a mai Prágában a Brevnov-i apátságot. Amikor rokonai, mert ő királyi családból származott, meghalnak a libicei vérfürdőben, maga is menekülni kényszerül. Elhagyja a prágai érseki széket, és tanítványai is vele menekülnek. A tanítványi körébe tartozó Anasztáz, Asztrik és Radla alapítják meg 996-ban a pannonhalmi monostort. Egy évvel később 997-ben Adalbert Lengyelországban alapít egy másik kolostort. Tehát a cseh Brevnov a lengyel Meseric és a magyar Pannonhalma ebben a térségben egy sajátos hármass kapcsolatot jelentenek már a X. század végén, és ebből a három kolostorból kettő, Brevnov és Pannonhalma megérte a milleniumát.. A keleti misszióknak ez volt a három missziós kolostora, amely ezeket a népeket a latin egyházhoz kívánta kapcsolni. Úgy lehetne mondani, hogy a letelepedés után a magyar bencések küldetése az volt, hogy imádkozzanak azért az országért, neveljék, tanítsák a szerzetességet, neveljék ki a hierarchiát, és éljenek hűségben Rómához. A következő XII-XIII-XIV. században az istendicséret, a szerzetesélet, a kolostori oktató munka mellett hiteles helyi, az az közjegyzői tevékenységet is folytattak. Ezt levéltárunk hatalmas hiteles helyi anyaga is bizonyítja. A török tönkreteszi kolostorunkat. 50 évig, 1588-1638 között nincsen szerzetesélet Pannonhalmán. Hol a törökök kezén van, hol végvárként használják. 1639-ben Pálffy Mátyás heiligenkreutz-i ciszterci perjelnt küldi főapátnak III. Ferdinánd azzal a feladattal, hogy reorganizálja a magyar bencés rendet. 1639-től 1786-ig nagyon szép barokk bencés élet következik, amely komolyan aszketikus, tudományművelő élet, s amely érdekes módon nem az oktatás, az iskola, hanem a lelkipásztorkodás felé tájékozódik. Ezt szünteti meg II. József császár, 1786-os feloszlatósi rendelete. Ferenc császár 1802-ben azzal a feltétellel állítja vissza a Rendet, hogy iskolafenntartást, tanítást vállal. Így a magyar bencések, a magyar bencés kongregáció 1802-től a tanítást tartja fő feladatának. Ez azt jelenti, hogy 1802-től 1945-ig a bencés gimnáziumok száma kilencre növekedett. 1945 után minden iskolánkat államosították, s csak 1950 után, az állam és az egyház közötti egyezmény megszületését követően kaptuk vissza két gimnáziumunkat, Pannonhalmát és Győrt. Ebben a két iskolában folyik ma is az oktató-nevelő munka. A barokk kortól, de főként 1802-től a Pannonhalma környéki plébániák is hozzánk tartoznak, így a tanítás mellett az itteni, lelkipásztori munka is a miénk. Összesen tizenöt plébániánk van.

Mielőtt a régi idők történetétől napjainkra térnénk át, kérem, emlékezzék meg néhány olyan személyiségről, akik az ezer éves Pannonhalma történetében jelentős szerepet játszottak, akiket mind a mai napig emleget-

II. Alexij pátriárkával

Simeon bolgár metropolitával

tünk.

A kezdeti időszakban Szent Istvánt, fiát Imre herceget és Szent Gelértet kell megemlítenünk. István király és később Könyves Kálmán törvénynapot tart Pannonhalmán. Az apátság akkor is, később is nemzetközi találkozók színhelye. Bouillon Gottfriedet s kereszteseit is itt fogadja a magyar király, tehát a kolostornak van egy ilyen sajátos, középkori szolgálata. A XI-XII. század, de talán az egész ezer esztendő egyik legjelentősebb alakja Oros (Uros) apátunk, jelenleg is álló templomunk építetője. Kiváló diplomata, ragyogó szervező, előrelátó koponya, aki amellet, hogy idejében megerősíti monostorát, azt meg is védi a tatárok ellen. Felhalmozott javaival jelentősen hozzájárul az ország tatárjárás utáni újjáépítéséhez.

S most ugorjunk nagyot a középkorból az újkorba! Pannonhalmához, illetve celldömölki apátságunkhoz kötődik az a Lancsics Bonifác bencés, aki lejegyzí a Boldogasszony anyánk kezdetű egyházi énekünket, amely a mai himnusz előtt nemzeti himnuszként szolgált, s amely ma is közkedvelt ének. A XIV-XX.. századból számos nagy név említhető, akik a tudományban, irodalomban jelentős szerepet töltek be, s akiket ma is emlegetnek. Hadd említsem Czuczor Gergelyt, aki költőként és a Czuczor-Fogarasy szótár összeállítójaként Jedlik Ányost, aki a dinamóelv feltalálójaként, Sörös Pongrácot, Német Ambrust, Erdélyi Lászlót, akik történészként, Radó Polikárpót, aki a liturgia tudósaként, Várkonyi Hildebrandot, aki pedagógusként és pszichológusként, Kühár Flórist, aki kultúrtörténészként, Rédei Prikkel Mariánt, aki a magyar népitánc feldolgozójaként, Szeder Fábiant, aki természettudósként napjainkig ismert ember, s akiknek neve bevésődött a magyar kultúratörténet lapjaira.

A múlt idő után térjünk vissza a jelenre! Milyen szerepet tölt be a Bencés Rend a mai magyar egyházban.

Michael van Pariz chevetognei bencés apáttal

Szeretnénk imádsággal jelen lenni a magyar egyházban. Ez alapvető elkötelezettségünk és létezőmódunk. Szeretnénk az imádságból fakadó keresztény nyitottsággal és az idők jeleire való készséggel szolgálatára lenni az egyháznak. Ez azt jelenti, hogy ebben a nyitottságban és evangéliumi felvilágosultságban próbáljuk nevelni diákjainkat. Próbáljuk őket a világ értékeire megtanítani, kinyitni erre a szemüket, s afelé irányítani őket, hogy emberként, keresztényként, értelmiségiként tanuljanak meg helytállni, s nemcsak helytállni, hanem szolgálni a nemzetet, népet. Törekszünk arra, hogy ők is, mi is emberként, keresztényként legyünk képesek a dialógusra, a párbeszédre a világ és magunk között. Mi is része vagyunk a világnak, benne vagyunk ebben a világban, van mondanivalónk, üzenetünk a világnak. Szeretnénk a magyar egyház számára ökumenikus párbeszédhely, vagy fórum is lenni, ahol protestáns testvéreink is otthon érezhetik magukat. Szeretnénk olyan értelemben is találkozás helye lenni, ahol a hit és a kultúra párbeszéde folyik. Ennek a szolgálatára adjuk ki a Pannonhalmi Szemle címmel megjelenő negyedéves folyóiratunkat. Mivel Kelet és Nyugat határmegyéjén vagyunk, szeretnénk az ortodoxia és a nyugati kereszténység párbeszédét erősíteni, tehát egyfajta közvetítést ég és föld, testvér és testvér, ember és ember között.

Az utolsó mondatáról jut eszembe, hogy egyszer olvastam arról, hogy Pannonhalmát akkor alapították, amikor a kereszténység még nem szakadt szét nyugati és keleti ágra. Úgy tudom, éppen Öntől származik az a gondolat, hogy ebben az ezredik esztendejét ünneplő kolostorban kitűnő lehetőség nyílna Kelet és Nyugat újbóli találkozására.

II. János Pállal

A 996-os alapítás akkor történt, amikor Kelet és Nyugat még összetartozott, egységes egyház volt, hiszen a szakadás csak később, 1054-ben következett be, s csak később tudatosul az a fájdalmas tény, hogy a kereszténység nem egységes. A millenium, s ez a történelmi adottság szülte azt a gondolatot, hogy Pannonhalma a találkozás, a kiengesztelődés helye is lehetne ebben az esztendőben. Sajnos, ez nem így valósult meg. Azonban ez nem jelenti azt, hogy a közeledésre nincs szükség. Nyugatnak, a latin egyháznak szüksége van az ortodoxiára és fordítva. A szükség a latin egyház részéről mindenekelelt az ortodoxia hitére, mélységére, lelkeségére vonatkozik, a Nyugat pedig azt tudná közvetíteni az ortodoxiának, hogy hogyan kell maga és a világ között hidat vernie. A mai gazdaságilag szétszakadó, pauperizálódó, elszegényedő világban az ortodox kereszténységnek az egyik reális kapcsolata lehet a nyugati egyházzal való

testvéri köteléke. Ez lehetne a kiengesztelődés gyümölcse. Ezt szerettük volna szolgálni, s ha most ez a találkozó nem is jött létre, mert történelmi akadályai voltak, vagy mert még nem érett rá az idő, ez nem azt jelenti, hogy valahol, valamikor a közeljövőben ne következnek be vagy ne kellene sürgetni.

A pannonhalmi találkozások csúcspontja a Szentatyá magyarországi, Pannonhalmának szóló látogatása volt. Kérem, beszéljen ennek a nagy jelentőségű eseménynek az előzményeiről, s arról, hogyan élte meg ezt a bencés közösség.

1993-ban, amikor a Magyar Katolikus Püspöki Kar ad limina apostolorum, tehát az 5 évenként esedékes római látogatáson a Szentatyánál járt, a magánkihallgatáson megkérdeztem a Szentatyát, hogy eljönne-e, és kértem, hogy jöjjön el hozzánk. Azt felelte, hogy azt meg is kell érni, és mosolygott. A későbbiek során, amikor fölmerült annak a lehetősége, hogy a Szentatyá II. Alexij moszkvai pátriárkával is tudna találkozni Pannonhalmán, megújítottam ezt a kérést. A gondolathoz a Magyar Katolikus Püspöki Kar is csatlakozott, és az Egyház részéről hivatalosan az hívta meg kezdeményezésemre a Szentatyát. Mivel a Szentatyá államfő is, ezért államfői meghívásra is szükség volt, így Göncz Árpád köztársasági elnök úr is meghívta a pápát. Ezek mondhatók a közvetlen előzményeknek. Így készültünk a Szentatyá szeptemberi látogatására, amely a bencés közösségnek igen nagy kitüntetés, megbecsülés, és nagyon nagy boldogság volt. Kitüntetés és megbecsülés, hiszen az ezer éves Pannonhalmára jött a Szentatyá. Más kolostorok is vannak a Katolikus Egyházban, amelyek ezer évesek, sőt még öregebbek, s a pápa mégsem megy el - így értem azt, hogy ez megbecsülés, megtiszteltetés - és nyilvánvaló, hogy az ezer éves magyar kereszténységnek is tiszteletadás. Pannonhalmára alapításától fogva a Szentszékhez tartozik, mindmáig, s az eljövendőben is. Ez azt jelenti, hogy nem tartozik magyarországi érsekség vagy püspökség joghatósága alá, vagyis kivételes jogállása van. Az ezer év folyamán apátjaink és főapátjaink jártak már a pápánál számtalan alkalommal, de a pápák a közvetlen nekik alárendelt apátságot még sohasem látogatták meg, tehát a látogatás történelmileg is kimagasló esemény. A Szentatyá itt létekor egyenként köszöntötte kézfogással a rendtársakat, egyenként látogatta meg a beteget a szociális otthonban, és a személyiségéből sugárzó szeretet és békesség visszatükröződött a közösségre. El kell mondanom, hogy azon a másfél napon, de különösen azon a délutánon, amelyet a Szentatyával közösen töltöttünk el a közös imádságban, a magyar bencés kongregáció közösségében és egyenként is nagyon boldog volt, és örült az együttlétnek. A pápa tanításában és a hozánk intézett beszédében pedig megerősítette azokat a törekvéseket, amelyeket közösségünk akar; az ökumenikus párbeszédet, a kultúrának és a hitnek a párbeszédét és általában az újraevangelizációnak a gondolatát, amely a Szentatyának programja.

A médiából Ont sokan ismerik, már amennyire a médiából egy személyiséget, egy embert meg lehet ismerni. Befejezésként azt kérem, meséljen magáról. Sokat hallottunk a bencés rendről, Pannonhalmáról, a rend tevékenységéről, de Ön mindig háttérben marad. Olvasóink kedvéért szövegünk pár szót gyerekkoráról, iskoláztatásáról, életútjáról.

Azt gondolom, hogy ebben az ügyben teljesen lényegtelen, hogy az ember személyes vallomást tegyen. Ha legrövidebben akarom összefoglalni a magamról szóló vallomást, az annyi, hogy éppen ebben az esztendőben, amikor Pannonhalmára ezer éves én ötven esztendő vagyok. Azon túl, hogy mindig egészséges életöröm és élni akarás volt bennem, életem legnagyobb élménye a keresztény hit, hogy keresztény lehetek. Ezen túl pedig legnagyobb, s mindent betetőző élményem, hogy pannonhalmi bencés lehetek. Életem nagy kegyelmének tekintem, s úgy gondolom, hogy ezért elkötelezett az életem. A munkám mögött már majdnem lényegtelen, hogy ki vagyok, s mit élek meg.

Soproni születésű vagyok, s azt is nagy élményeim között tartom számon, hogy soproni polgárként érettségiztem, amely akkor állami iskola volt, s ma ismét Evangélikus Líceum. Az iskolához, tanárimhoz nagyon kötődtem, de korán, 18 éves koromban eljöttem szülővárosomból, és beléptem a Rendbe. Ha az ötven éves életkoromat tekintem, akkor ebből 32 esztendő - a kenyerem java - Pannonhalmához köt.

Köszönöm a beszélgetési.

Moszkvában

Moszkvában

